

REFLEKSJE NA TEMAT GODNEGO SPOŁECZEŃSTWA, GODNEGO CZŁOWIEKA, GODNEJ NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI

REFLECTIONS ON A DECENT SOCIETY, A MAN OF DIGNITY, DECENT DISABILITY

Marcin Garbat¹(A,B,C,D,E,F,G)

¹Uniwersytet Zielonogórski

Garbat M. (2016), *Refleksje na temat godnego społeczeństwa, godnego człowieka, godnej niepełnosprawności*. Rozprawy Społeczne, 3 (10), s. 14-19.

Wkład autorów:

- A. Zaplanowanie badań
- B. Zebranie danych
- C. Dane – analiza i statystyki
- D. Interpretacja danych
- E. Przygotowanie artykułu
- F. Wyszukiwanie i analiza literatury
- G. Zebranie funduszy

Streszczenie

Godność ludzka od wieków zajmowała ważne miejsce w rozważaniach wielu uznanych osobistości i autorytetów prezentujących różne kategorie nauki, począwszy od filozofii, socjologii, etyki, ekonomii, na teologii skończywszy. Godność jest trudna do zdefiniowania. Posiada ją każdy człowiek, który jest świadomy własnych wartości, jednak nie wywyższa się z tym nad innymi. Potrafi drugiemu wskazać dobra, jakie niesie z sobą życie, darzy szacunkiem innych. Posiada też szacunek dla samego siebie oraz honor i dumę. Godność posiadają również ludzie pozbawieni tych cech ze względu na swoje fizyczne lub intelektualne niepełnosprawności. W artykule przedstawiono refleksje na temat godności rozpatrując ją poprzez pryzmat gospodarki, społeczeństwa oraz człowieka.

Słowa kluczowe: godność człowieka, osoba z niepełnosprawnościami, społeczeństwo

Summary

For centuries, human dignity has occupied an important place in the deliberations of a number of established authorities and personalities representing various fields of science: philosophy, sociology, ethics, economics and theology. It seems difficult to define what dignity really is but everybody who is aware of their own values but does not exalt themselves over others has dignity. Such people can indicate the goodness that life brings to other human beings and respect others. They respect themselves but also feel honor and pride. Also people who are deprived of these characteristics because of their physical or intellectual disability have dignity. The article presents a reflection on dignity, by looking at it through the prism of economy, society and man.

Keywords: human dignity, a person with disabilities, society

Tabele: 0

Ryciny: 0

Literatura: 27

Otrzymano: 27.04.2016

Zaakceptowano: 24.05.2016

Wprowadzenie

Godność człowieka nie jest tylko idealistycznym, bezkrytycznym hasłem, które przywołujemy podczas różnych uroczystości. Oznacza szczególny status ludzkiego bytu. Odnosi się do fundamentalnego wymiaru ludzkiego istnienia, ale też obejmuje całe nasze życie i działania. Godność przeniknęła do mentalności współczesnego człowieka, tak że wielokrotnie nie zastanawiamy się nad jej znaczeniem – po prostu jest. Do refleksji skłaniają jednak wszystkie te sytuacje, kiedy komuś dzieje się niesprawiedliwość czy krzywda. Osoby z niepełnosprawnościami są szczególnie narażone na tego typu represje. Na co dzień spotykają się z ludzką pogardą, niesprawiedliwością oraz wykluczeniem z życia społecznego. Wtedy właśnie stwierdzamy, że taka czy inna forma ich godności została naruszona. Osoby z niepełnosprawnościami, pomimo wielu barier, jawią się jednak jako osoby posiadające swoją godność. Czynnici i aktywnie uczestniczą w życiu społecznym, pracują, zakładają rodziny, działają na rzecz swojego otoczenia.

Istota godności ludzkiej

Godność człowieka (*dignitas hominis*) należy do podstawowych zagadnień antropologii filozoficznej, a sposób rozumienia tego pojęcia wywiera znaczny wpływ na rozstrzygnięcia szczegółowych problemów etycznych. Powstało jednak w dziejach filozofii wiele definicji godności – wstępnie można ją ująć jako taką wewnętrzną właściwość osoby ludzkiej, która zawiera się w sposób konieczny w jej strukturze bytowej i przez którą osoba ludzka istnieje jako cel, nie jako środek działania (Arystoteles 1992, s. 33). Godność ludzka jest nieodwracalnie związana z wolnością (Krapiec 1979, s. 11).

Pierwsze koncepcje godności ukształtowane w starożytnej Grecji wyrażały ją we wzorcu etycznym arystokraty i wojownika – w dziełach Homera, Pindara czy Teognisa o tym, kto jest dobry i godny, a kto podły i niegodny, decyduje pochodzenie. Najlepsi, przedstawiciele arystokracji, cieszą się szczególnie przywilejami wynikającymi z ich godności, takimi jak bogactwo, sława itp. Godność jest więc ści-

śle związaną z przywilejami stanowymi miarą osobistej dzielności konkretnej jednostki, miarą doskonałości człowieka, rozumianą jako spełnianie wzorca osobowego arystokraty i wojownika (Spaemann 1993, s. 104).

Sobór Watykański II (1963-1965) w jednym z głównych dokumentów końcowych – konstytucji duszpasterskiej o Kościele „Gaudium et spes” (7 XII 1965) podał zwarty wykład na temat godności osoby ludzkiej. Sobór podjął ten temat ze względu na konieczność określenia „właściwego położenia człowieka” w rzeczywistości świata, we wspólnocie osób (Sobór Watykański II 1965). Konstytucja Soboru Watykańskiego II „Gaudium et spes” została podpisana i opublikowana prawie 40 lat temu. Jej treść dotyczy spraw związanych z obecnością Kościoła w świecie. Oblicze współczesnego świata jest trochę inne niż 40 lat temu, ale przesłanie Kościoła pozostaje aktualne. Należy je jednak na nowo odczytać w odniesieniu do sytuacji współczesnego człowieka, społeczeństw i wydarzeń (Parzych 2012, http).

Religijne znaczenie godności opiera się na wspólnym pochodzeniu rodzaju ludzkiego od Boga i odkupieniu go przez Chrystusa. Na tej płaszczyźnie godność przysługuje człowiekowi ze względu na jego szczególne, osobowe więzi z Bogiem jako dziecka Bożego, Jego przyjaciela i uczestnika absolutnego Dobra. Za podstawę osobowego samospełnienia człowieka przyjmuje się jego działania, wpisane w relacje międzyosobowe, odnoszące się do Boga jako Absolutu Miłości i Istnienia. W *Gaudium et spes* (część I, rozdział I) czytamy m.in.: *Człowiek może zwracać się do dobra tylko w sposób wolny. Wolność prawdziwa to szczególny znak obrazu Bożego w człowieku oraz że godność człowieka wymaga, aby działał ze świadomego i wolnego wyboru, to znaczy osobowo, od wewnątrz poruszony i naprowadzony, a nie pod wpływem ślepego popędu wewnętrznego lub też zgoła przymusu zewnętrznego, a także że człowiek ma w swym sercu wpisane przez Boga prawo, wobec którego posłuszeństwo stanowi o jego godności i według którego będzie sądzony. W głębi sumienia człowiek odkrywa prawo, którego sam sobie nie nakłada, lecz któremu winien być posłuszny* (Lubac 1996, s. 17). Wynika z tego, iż godność osobową człowieka można przedstawić w dwóch wymiarach. Pierwszy z nich odnosi się do miejsca na scenie życia. Podstawę godności osoby ludzkiej w tym wymiarze należy dostrzegać w powołaniu człowieka – jako stworzenia – do życia z Bogiem. To powołanie dokonuje się w aktach wolnych, w których człowiek wybiera Boga i Jego prawo. Druga płaszczyzna godności zależy od Boga. Bycie obdarowanym przez Boga Jego obrazem i podobieństwem oraz łaską odkupienia nadaje człowiekowi godność niepowtarzalną w całym stworzeniu (Zabielski 2001, s. 166).

Psychologia interpretuje godność jako postawę, indywidualną cechę charakteru człowieka, która motywuje i determinuje jego postępowanie, styl życia, wrażliwość moralną zgodnie z uznawanym przez niego systemem wartości. Zasadniczą rolę w poczu-

ciu godności własnej odgrywają takie czynniki, jak siła moralna jednostki, aktywna postawa i afirmacja wolności. Godność integruje osobowość człowieka (w wymiarze społecznym i indywidualnym) i określa sposób zaspokajania przez niego potrzeb, pozytywnie wpływa na egzystencjalne wybory. Deformacje poczucia własnej wartości (zanizanie lub nadmierne jej zawyżanie) prowadzą do rozwoju różnych form dezintegracji osobowości. Tak rodzi się potrzeba godności, jako hipotetyczny konstrukt, będący źródłem motywacji, skłaniający człowieka do postępowania zgodnego z cenionymi przez niego (zinternalizowanymi) wartościami (Kossewski 1999, s. 65).

Socjologia zajmuje się wybranym aspektem godności osobistej i rozpatruje ją pod kątem społecznej lub zawodowej roli człowieka. Wyznacza ona pewien status życia i przypisane mu zaszczyty, honory oraz miejsce w hierarchii społecznej lub zawodowej. Odpowiada jej postulowany wzór zachowania ze względu na społeczną pozycję jednostki lub pełnioną przez nią społeczno-zawodową rolę. Termin „godny” przypisany tym wzorom oznacza zarówno szacunek, powagę, zajmowanie szaczonego stanowiska, jak i przekonanie, że ktoś wart jest tych przywilejów, zasługuje na nie ze względu na swą społeczną lub zawodową pozycję (Morawski 2012, s. 29).

Filozofia w swoich różnych ujęciach traktuje godność albo jako właściwość bytową osoby ludzkiej, albo jako wyróżnioną cechę lub własność podmiotową, toteż na terenie filozofii godności rozumiana jest w trojaki sposób (Mazurek 2001, s. 4-5): 1) jako wartość ontyczna, wyrażająca pierwotną doskonałość człowieka jako bytu samoistnego; 2) jako cnota moralna związana ze sprawnością człowieka do moralnego doskonalenia się, zgodnego z jego rozumną naturą; 3) jako wartość przypisana osobowym predyspozycjom człowieka do wolnej, spontanicznej autokreacji (Powszechna Encyklopedia Filozofii, http).

Godne społeczeństwo

Godność jest własnością niestopniowaną – powinna ona przysługiwać wszystkim w tym samym, równym stopniu, bez względu na jakiegokolwiek zasługi lub zaniedbania, psychiczne zdrowie lub chorobę czy też inne czynniki różnicujące ludzi. Z poszanowania godności ludzkiej wynika koncepcja i praktyka poszanowania praw człowieka, które obowiązują na mocy umów międzynarodowych, a co za tym idzie – budzi liczne kontrowersje (np. w przypadku eutanazji, przerywania ciąży itd.). Godność osobista jest rozumiana jako wynik osobistej postawy danego człowieka, jego czynów, zasług lub poglądów. Można ją zyskiwać bądź tracić. Czy istnieje zatem godne społeczeństwo?

John Kenneth Galbraith istotę godnego społeczeństwa określał w kategoriach ogólnych (Galbraith 1997, s. 32). Uważał, iż każdy członek tego społeczeństwa, bez względu na płeć, rasę czy pochodzenie etniczne, powinien odczuwać zadowolenie z życia. Jego zdaniem należy uwzględniać niewątpliwe różni-

ce aspiracji i kwalifikacji. Nie jest to pozbawione racji ponieważ jednostki ludzkie różnią się pod względem zdolności fizycznych i umysłowych, zaangażowań i celów, a z tego wywodzą się różnice w powodzeniu i w wynagrodzeniu. Jednakże w godnym społeczeństwie powodzenie nie może podlegać ograniczeniom przez czynniki, którym można zaradzić. Muszą istnieć równe szanse ekonomiczne dla wszystkich – twierdził Galbraith. Dlatego w myśl jego poglądów w przygotowaniu do życia osób z niepełnosprawnościami należy zapewnić im opiekę medyczną, rehabilitację, warunki do pracy, edukację, która pozwoli im zrozumieć i korzystać z tych możliwości. Nikomu z powodu jego urodzenia lub warunków gospodarczych nie wolno odmówić tych rzeczy; jeżeli nie otrzymał ich od rodziców lub rodziny, społeczeństwo musi zadbać o skuteczne formy opieki, wsparcia i poradnictwa.

Trzeba tutaj zaznaczyć, iż rola ekonomii w godnym społeczeństwie ma znaczenie fundamentalne; gdyż determinizm ekonomiczny jest siłą niezwykłą. Jednakże system gospodarczy w godnym społeczeństwie musi działać sprawnie i w interesie każdego członka tego społeczeństwa. Tylko wtedy szanse będą się kojarzyć z aspiracjami, wielkimi lub małymi. Mówiąc konkretniej – godne społeczeństwo musi cechować znaczny i niezawodny wzrost gospodarczy, znaczny i niezawodny przyrost produkcji i zatrudnienia. Świadczy to o potrzebach i pragnieniach ludzi dążących do poprawy swojej sytuacji materialnej. W ekonomii poprawa warunków życiowych jest uznanym dobrem. Ważniejsze i społecznie pilniejsze jest uznanie, że takie warunki gospodarcze mają istotne znaczenie dla oferowanych możliwości zatrudnienia i dochodu. W tym celu musi się zwiększać zatrudnienie i produkcja. Potrzebna jest ekspansja gospodarcza oraz rozwój rozumiany jako postęp techniczny i społeczny. Nie można zatem akceptować lub otwarcie domagać się stagnacji gospodarczej jako warunku godnego społeczeństwa, ponieważ w rzeczywistości odzwierciedla ona skrywane preferencje wielu lepiej sytuowanych obywateli, którzy wolą ją od ryzyka inflacji lub od stymulacyjnej działalności państwa, towarzyszącej lub zapewniającej stały postęp gospodarczy. Tylko silna i stabilna gospodarka oraz stwarzane przez nią warunki stanowią filary godnego społeczeństwa.

Jest jeszcze inny filar – społeczny. Tutaj należy pamiętać, iż nawet w najlepszych warunkach zawsze najdzie się jakaś grupa ludzi, którzy nie mogą brać lub nie biorą aktywnego udziału w życiu społecznym. W godnym społeczeństwie nikt nie może być pozostawiony po za jego obrębem bez dochodu, nie może być skazany na przymieranie głodem, bezdomność, brak opieki lekarskiej i tym podobne niedostatki. Musi się również znaleźć wsparcie dla innych grup w społeczeństwie, którym gospodarka nie zapewnia dochodu. Przypadek ten dotyczy zwłaszcza osób z niepełnosprawnościami. Powinna być przyjęta i zaakceptowana zasada, że wszystkim znajdującym się w trudnej sytuacji należy przyznać podstawowe

wsparcie. Nie powinno być również czymś społecznym poniżającym to, że to ktoś jest uzależniony od opieki społecznej, że jest na „zasiłku”. Ludzie znajdujący się w potrzebie muszą znosić dość cierpień bez ich społecznego napiętnowania.

Godny człowiek

Godność człowieka należy do podstawowych zagadnień antropologii filozoficznej, a sposób rozumienia tego pojęcia wywiera znaczny wpływ na rozstrzygnięcia szczegółowych problemów etycznych. Powstało jednak w dziejach filozofii wiele definicji godności. Wstępnie można ją ująć jako taką wewnętrzną właściwość osoby ludzkiej, która zawiera się w sposób konieczny w jej strukturze bytowej i przez którą osoba ludzka istnieje jako cel, nie jako środek działania. *Poczucie własnej godności można osiągnąć tylko pracą i tylko w walce* – pisał Fiodor Dostojewski. Człowiek bez poczucia godności i świadomości czym ona jest nie umie skutecznie bronić własnego „ja” – czyli swoistości, indywidualności i tożsamości, a przede wszystkim swojego poczucia człowieczeństwa. Nie jest w stanie sprostać wyzwaniom i stawić czoła zagrożeniom.

Ksiądz Józef Pierzchalski SAC jest zdania, iż (Pierzchalski, http) z *poczuciem godności osobistej wiążą się również takie rzeczywistości jak: duma, honor, pokora, ale także zarozumiałość i pycha, próżność oraz szereg cech charakteryzujących nasze zdobywanie względów innych, choćby kokieterią czy zalotnością. Mechanizmy obronne każą nam naszą własną pychę nazywać dumą, a cudzą wrażliwość na stopień zaakceptowania, cudzy głód wartości - zarozumiałstwem, a może właśnie próżnością. Punktem dojścia człowieka w rozwoju dojrzałej potrzeby własnej wartości jest pokora, choć punktem wyjścia nie jest pycha* (Pierzchalski, http). Trudno się z tym nie zgodzić.

Kim jest zatem godny człowiek? Jest z pewnością człowiekiem przekonanym o swojej autentycznej wartości, jako moralnego składnika swojej osobowości. Poczucie godności to bardzo ważny wymiar człowieczeństwa każdej ludzkiej osoby. Poza nim jest tylko nieodparta, natrętna skłonność do konsumpcji, nerwicowy lęk i moralna pustka. Można stwierdzić, iż godny człowiek to: taki człowiek, dla którego sprawiedliwość jest rzeczą najważniejszą; skromny, ale pewny siebie; mający sztywny kręgosłup moralny ale wrażliwe serce; racjonalny w działaniu i oszczędny, ale jak trzeba udzielający wsparcia innym; wzbudzający szacunek i poważanie ale znający swoje miejsce w społeczeństwie. Godność buduje w człowieku świadomość wartości w każdej sytuacji, niczym duchowy system immunologiczny chroni jego duszę przed rezygnacją i wycofaniem. Nawet w najtrudniejszych chwilach pozwala przetrwać, pokonać najgorsze przeciwności. Dodaje sił, uzdalnia do ciągłego podnoszenia się z opresji, nie dając umrzeć woli życia i nadziei na lepszą przyszłość.

Godna niepełnosprawność

Niepełnosprawność jest tradycyjnie wymieniana – obok przestępczości, degradacji ekonomicznej czy kulturowej – jako najczęstsza przyczyna marginalizacji społecznej. *Niezależnie od rodzaju i stopnia powodowanych przez nią ograniczeń, jest ona w tym ujęciu cechą jednostek lub zbiorowości odpowiedzialną za ich niedostosowanie do wymogów systemu społecznego i wytrącanie ich z rozmaitych wymiarów porządku społecznego* (Ostrowska, Sikorka 1996, s. 52). W tym ujęciu rozumienie osoby z niepełnosprawnościami i jej godność nabiera szczególnego znaczenia w sytuacji osoby niepełnosprawnej. Powstaje swoisty dylemat: czy fakt niepełnosprawności umniejsza czy wzmacnia osobową godność człowieka oraz wartość jego życia?

Święty Jan Paweł II, w swoim przemówieniu „*Ludzie niepełnosprawni w społeczeństwie*”, wygłoszonym 21 listopada 1992 roku odwołując się do personalizmu, podkreślił godność osoby niepełnosprawnej oraz fakt, iż jest ona podmiotem osobowych praw (Wielka Encyklopedia Nauczania 1994). Wskazywał przede wszystkim na to, że niepełnosprawność nie ujmuje nic godności osoby nią dotkniętej (Jan Paweł II 2004, s. 5). Taka osoba ma swoje prawa, między innymi: prawo do życia, do ogniska domowego, prawo do odpowiedniej opieki lekarskiej, do kształcenia, do przygotowania zawodowego i do płatnej pracy (Jan Paweł II 2004). W przesłaniu zatytułowanym *Ludzie najłabsi i najbardziej potrzebujący w życiu społeczeństwa*”, Ojciec Święty szczególnie podkreślił, iż *niepełnosprawny nie jest osobą w inny sposób niż pozostali, a zatem uznając i chroniąc jego godność i prawa, uznajemy i chronimy godność i prawa nas wszystkich i każdego* (Jan Paweł II 5.01.2004). Równocześnie niepełnosprawność uwidacznia kruchość ludzkiej kondycji, natomiast bariery jakie napotyka osoby z niepełnosprawnościami są nieraz postrzegane jako skandal lub prowokacja. Na płaszczyźnie teologicznej Ojciec Święty odnosił i przyrównywał istotę niepełnosprawności do osoby Chrystusa. Zwracając się do ludzi z niepełnosprawnościami parafrazował słowa Pisma Świętego, iż: *wasze członki są Ciałem Chrystusa. Osoby z niepełnosprawnościami ukazują, iż najgłębsza istota człowieczeństwa ukryta jest w Jezusie Chrystusie* (Nowy Testament, 1 List do Koryntian 6.15). *Personalistyczne o-teologiczne rozumienie godności osoby niepełnosprawnej prowadzi do odczytania niepełnosprawności jako konkretnego wyzwania moralnego. Człowiek niepełnosprawny jest wezwany do wszechstronnego, osobowego rozwoju oraz odczytywania swojego ludzkiego i chrześcijańskiego powołania* (Anioł Pański 29.03.1981)

Dyskusja na temat godności osób z niepełnosprawnościami toczy się również na innych płaszczyznach – ma ona zabarwienie zarówno negatywne, jak i pozytywne. Osoby z niepełnosprawnościami coraz częściej mają poczucie, że ich godność pojawia się w dyskusjach na tematy społeczne i etycz-

nie kontrowersyjne, takie jak aborcja, eutanazja, przemoc i wykorzystywanie. Zagadnienie godności pojawia się również, gdy dotyczy pracy i sukcesów osób z niepełnosprawnościami. Wtedy też osoby te są postrzegane przez pryzmat społecznej integracji, chociaż osoby te używają określenia „normalizacja” (Westcott, Cross 1996, s. 13).

Wszyscy niepełnosprawni zostali poddani krytycznej ocenie dotyczącej ich wartości jako ludzi. Na przykład przemoc i wykorzystywanie (emocjonalne, seksualne i fizyczne) w znaczący sposób dotyka osoby z niepełnosprawnościami jako grupę (Chenoweth 1999, s. 305). Dotyka to głównie życia niepełnosprawnych dzieci i kobiet w zakładach psychiatrycznych (Westcott, Cross 1996, s. 14; Rioux i inni 1997, s. 191; Stanley i inni 1999, s. 128). W Szwecji w latach 1935-1976 wysterylizowano 60 tysięcy kobiet, w tym wiele z upośledzeniem umysłowym. Podobnie, inspirowane eugeniką, prawo zezwalające na sterylizację i aborcję zostało przyjęte w Finlandii, Danii, Szwajcarii i Japonii. Taka polityka usprawiedliwiana była twierdzeniami mówiącymi, że życie ludzi z niepełnosprawnościami ma mniejszą wartość albo – w pewnych przypadkach – niepełnosprawni nie są godni tego, by żyć (Sobsey 1994, s. 57).

W ponowoczesnym świecie, w którym globalizacja ryzyka współpracuje z globalizacją gospodarczą, a powszechna konsumpcja, konkurencyjność i rywalizacja w zdobywaniu pożądanego dóbr niejako kreują współczesną tożsamość ludzi, dzieci, młodzień i dorośli naznaczeni niepełnosprawnością są zalewani falą socjalnej niepewności, bezrobocia, narastającej pauperyzacji i stygmatyzacji. Są również wykluczani z wielu płaszczyzn życia społecznego Radziejewicz-Winicki 2001, s. 40). Dlatego też osoby z niepełnosprawnościami negatywnie odbierają żywiołowo dokonujące się zmiany społeczne – rodzi się w nich poczucie osamotnienia i zagubienia w świecie nowych, niezrozumiałych reguł i norm postępowania lansowanych w zmienionych realiach wartości. Dramaty życiowe wielu osób z niepełnosprawnościami i ich różnorodne dylematy wynikają z tego, że nie nadążając za dokonującymi się zmianami i nie mogąc sprostać bieżącym wymaganiom i oczekiwaniom psychicznym, technicznym, technologicznym, często funkcjonują poza społeczną wiedzą i kontrolą. Przestają pełnić role społeczne. Bywają również wykluczani, izolowani, pozostawieni sami sobie. To tylko jedna strona medalu. Jest również i ta pozytywna.

Osoby z niepełnosprawnościami świadomie uczestniczą w tworzeniu własnych planów życiowych, uodparnia się na zagrożenia związane z dysfunkcją organizmu oraz sytuacje zagrażające poczuciu ich własnej godności. Osoby te potrafią je realnie ocenić, wiele osób z niepełnosprawnością świadomie uczestniczy w tworzeniu własnych planów życiowych, uodparnia się na zagrożenia związane z dysfunkcją organizmu oraz sytuacje zagrażające poczuciu godności, potrafi je realnie ocenić. Historia zna wiele osób z niepełnosprawnościami. Jej karty

odsłaniają przed nami ciekawe losy takich osób, którym nigdy nie było łatwo żyć, ale osiągnęły sukces na płaszczyźnie społecznej, zawodowej i rodzinnej. Należą do nich między innymi: Louis Braille, Izaak Newton, Nicola Saunderson, Maria Czacka (Garbat 2015, s. 256). Osoby te stanowią przykład, iż można godnie żyć i pracować pomimo swojej niepełnosprawności. Niemniej należy pamiętać o tym, iż aby osoba z niepełnosprawnościami osiągnęła sukces w jakiejś dziedzinie, musi najczęściej być od człowieka zdrowego znacznie lepsza, bardziej cierpliwa i wytrwała, a i to nie gwarantuje powodzenia. Czasem po prostu musi mieć szczęście, tak jak każdy. Zatem godność osób z niepełnosprawnościami jest nie tylko cechą ale również zadaniem zarówno dla nich samych, jak również osób sprawnych. To właśnie całą społeczność, włączając w to również osoby z niepełnosprawnościami, jest odpowiedzialne za godne życie. Społeczeństwo takie propaguje hasło tolerancji w relacjach i kontaktach z innymi ludźmi. Bowiem ważne jest, aby pozwolić innym być sobą, nawet, jeśli to, co oni robią czy jak postępują nie do końca zgadza się z naszym kodeksem postępowania. Działając w ten sposób, poprzez umożliwianie innym osobą być sobą, żyjemy godnie. Zatem godną niepełnosprawnością można nazwać taki stan, w którym osoby w niepełni prawne czują się spełnione. Może to również oznaczać proces w którym daję się spełniać takim osobom na każdej płaszczyźnie życia, niezależnie od stopnia i rodzaju ich dysfunkcji.

Refleksje końcowe

Niepełnosprawność ma wiele wymiarów. Może to być niepełnosprawność fizyczna, umysłowa i społeczna. Żadna jej postać nie umniejsza godności człowieka ani wartości jego życia. To sprawia, że wszelkie prawa człowieka nie mogą być przywilejem tylko osób zdrowych. Wręcz odwrotnie, ograniczone możliwości spowodowane brakiem pełnej sprawności, zobowiązują ludzi zdrowych do intensywnych wysiłków umożliwiających osobom z niepełnosprawnościami wykorzystanie całego ich potencjału fizycznego, psychicznego i duchowego oraz uczestniczenie w życiu społeczeństwa. Takie jest prawo tych osób i ich oczekiwanie oraz dobro, które świadczą innym, co winno stanowić życiowe wyzwanie. Co zatem stoi na drodze, aby osoby z niepełnosprawnościami czuły się w pełni godnymi obywatelami, szanowanymi członkami społeczeństwa, zwykłymi mieszkańcami kraju oraz pełnoprawnymi ludźmi? Odpowiedź jest prosta i oczywista – bariery społeczne, fizyczne i ekonomiczne. Należy tutaj zaznaczyć, że osoba z niepełnosprawnościami jest uczestnikiem człowieczeństwa jak każdy inny. Uznając i popierając jej godność i prawa, uznajemy i pogłębiajmy naszą własną godność i prawa nas samych. Stan zdrowia fizycznego i umysłowego nic nie dodaje ani nic nie odejmuje godności osoby ludzkiej. W relacji ze słabszym nie powinna budzić się w pełnosprawnych żądza dominacji, wrodzony instynkt manipulowania, panowania i kontrolowania, co często

zdarza się w życiu codziennym. Aby tego uniknąć, pełnosprawni muszą ustawić się w pozycji równości, bo dopóki tego nie uczynią, dopóki każą upośledzonym dostosowywać się do swoich wyobrażeń, dopóki będą myśleć i decydować za nich, podpowiadać, co i kiedy mają robić, kiedy i gdzie mają być szczęśliwi, a kiedy nie – to nadal będą odbierać im prawo do godności życia i w rzeczywistości zajmować bezprawnie przestrzeń, która do nich nie należy, mimo że tak często podkreślają tolerancję, dobrą wolę czy chęć niesienia pomocy. Mając to na uwadze można określić ogólne i konkretne ramy godnego społeczeństwa, w ramach którego w jego społecznym wymiarze funkcjonują osoby z niepełnosprawnościami. Możemy tutaj zaliczyć:

- zatrudnienie i szanse awansu zawodowego; niezawodny wzrost gospodarczy w celu jego utrzymania;
- wykształcenie; a zatem rozwój sektora kształcenia i edukacji również na poziomie wyższej;
- możliwie daleko idąca pomoc; zapewnienie środków na ten cel w budżetach jednostek decyzyjnych;
- stworzenie szans osiągnięcia sukcesu poszczególnym członkom społeczeństwa; stosownie do ich ambicji i zdolności;
- zapewnienie środków do życia tym, którzy nie mogą zadbać o nie.

Zatem podstawą godnego społeczeństwa jest przynależna człowiekowi, w tym również osobom z niepełnosprawnościami, odrębność, wolność, możliwość realizacji w społeczeństwie. Składają się na nią zarówno prawa jak i obowiązki. Prawo człowieka do stawania się sobą, do swobodnego prezentowania myśli, uczuć. Prawo do nauki, pracy, zachowania zdrowia. Prawo do rozwoju duchowego i fizycznego. Obowiązki to przede wszystkim odpowiedzialność za siebie, za rodzinę, za innych, za społeczeństwo, za świat. To odpowiedzialność za swoje słowa i czyny. To takie wybory, które pozwalają żyć sobie i innym. Godność to pogodzenie swojej niezależności, odrębności, niepełnosprawności z dobrem ogółu.

Żyć godnie, to szanować swoją reputację, swoje ciało, to być sobie wiernym, swoim zasadom, swoim ideałom, swoim uczuciom, swojemu sumieniu. To nie bać się przeciwności losu. To prosić o pomoc w sytuacjach trudnych i wykorzystać te pomoc dla poprawy swojej sytuacji. To być wrażliwym na sytuację innych i w miarę swoich możliwości im pomagać. Pielęgniarka, bibliotekarz czy też każdy inny robotnik, tworzą wartości niezbędne po to, aby życie ludzi mogło się toczyć, mniej lub bardziej normalnie. To samo dotyczy osób z niepełnosprawnościami. Mają one prawo pracować i robić rzeczy, jak pozostała część społeczeństwa. Nie należy im w tym przeszkadzać i tworzyć niepotrzebne bariery. Należy pamiętać, iż godność naprawdę leży w naszym umyśle, myśli i zależy od naszego systemu wartości moralnych i norm postępowania. Pozwala nam przetrwać nawet najtrudniejsze chwile a czasem także poświęcić się dla innych.

Literatura:

1. *1 List do Koryntian*, W: *Pismo Święte*. Wyd. 2003, Pallotinum, Poznań.
2. *Anioł Pański* (1981), 29.03.1981.
3. Arystoteles (1992), *O duszy*, W: Arystoteles, *Dzieła wszystkie*. t. 3, PWN, Warszawa.
4. Chenoweth L. (1999), *Sexual abuse of people with disabilities denied sexuality and abuses of power*, W: M. Jones, L.A.B. Marks (red.), *Disability, Divers-ability and Legal Change*. Kluwer Law International – Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, s. 301-312.
5. de Lubac H. (1969), *Ateizm i sens człowieka*. (tłum) Olga Scherer. Édition du Dialogue, Paryż.
6. Galbraith J. K. (1997), *The Good Society: The Humane Agenda*, Astrology Press, Hebrew.
7. Garbat M. (2015), *Historia niepełnosprawności. Geneza i rozwój rehabilitacji, pomocy technicznych oraz wsparcia osób z niepełnosprawnościami*. NovaeRes, Gdynia.
8. Jan Paweł II (1992), *Przesłanie „Ludzie niepełnosprawni w społeczeństwie”*, 21.11.1992.
9. Jan Paweł II (2004a), *Przesłanie „Ludzie najłabsi i najbardziej potrzebujący w życiu społeczeństwa”*, 5.01.2004.
10. Jan Paweł II (2004b), *Przesłanie do uczestników Międzynarodowego Sympozjum na temat: „Godność i prawa osoby z upośledzeniem umysłowym”*, nr 2, „L'Osservatore Romano” (pol.), nr 4.
11. Kosewski, M. (1999), *Anomia sovietica*, W: Gasparski W. (red.), *Etyka biznesu gospodarki i zarządzania*. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, Łódź, s. 63-84.
12. Krąpiec M. A. (1979), *Ja – Człowiek. Zarys antropologii filozoficznej*. TH KUL, Lublin.
13. Mazurek J. (2001), *Godność osoby ludzkiej podstawą praw człowieka*. Wydawnictwo KUL, Lublin.
14. Morawski W. (2012), *Socjologia ekonomiczna*. PWN, Warszawa.
15. Ostrowska A., Sikorka J. (1996), *Syndrom niepełnosprawności w Polsce. Bariery integracji*. Wyd. IFiSPAN, Warszawa.
16. Parzych K. (2016), *Sprawni i niepełnosprawni. Godność osoby ludzkiej według konstytucji Soboru Watykańskiego II „Gaudium et spes”*. Opoka, informacja dostępna na stronie internetowej: <http://www.opoka.org.pl/biblioteka/T/TA/TAC/sprawniepelno.html> (data dostępu: 25.04.2016).
17. Pierzchalski J. (2016), *Godność*, Chrześcijański Portal Kierownictwa Duchowego „Przemiana”: <http://pierzchalski.ecclesia.org.pl/index.php?page=09&id=09-01&sz=&nr=66> (data dostępu: 25.04.2016).
18. *Powszechna encyklopedia Filozofii* (2012), red. E. Podrez, *Godność*: <http://peenef2.republika.pl/czym-jest.html> [dostęp: 2016-04-25].
19. Radziewicz-Winicki A. (2001), *Oblicza zmieniającej się współczesności*. Impuls, Kraków.
20. Rioux M.H., Crawford C., Ticoll M., Bach M. (1997), *Uncovering the shape of violence: a research methodology rooted in the experience of people with disabilities*, W: C. Barnes, G. Mercer (red.), *Doing Disability Research*. Disability Press Leeds, s. 190-206.
21. *Sobór Watykański II* (2002), *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*. 7 XII 1965, n. 12, W: *Sobór Watykański II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*. Tekst polski. Nowe tłumaczenie, Poznań.
22. Sobsey R. (1994), *Violence and Abuse in the Lives of People with Disabilities*. Brookers Publishing, London-Baltimore.
23. Spaemann R. (1993), *Czy wszyscy ludzie są osobami?* *Communio*, nr 3, s. 104-106.
24. Stanley N., Manthorpe J., Penhale B. (1999), *Institutional Abuse: Perspectives across the Life Course*. Routledge, London.
25. Westcott H., Cross M. (1996), *This Far and No Further: Towards the Ending of the Abuse of Disabled Children*. Venture Press, Birmingham.
26. *Wielka Encyklopedia Nauczania Jana Pawła II* (2014), Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom. Hasło: Niepełnosprawność.
27. Zabielski J. (2004), *Godność osoby ludzkiej. U podstaw etyki nowego tysiąclecia*, W: Z. Sareło (red.), *żyć godnie w zmieniającym się świecie*. Ząbki, s. 166-168.